

**EL VALOR DELS PRINCIPIS SISTEMÀTICS
DEL DRET CATALÀ**

per

JOSEP M.ª ARQUÉS i CAMPILLO

Advertiment: Previ ¹

Refós el Dret positiu català en la nova Compilació del 21 de juliol del 1960, aquest treball, que fou escrit abans de la promulgació d'aquella, té un regust de cosa antiquada però, amb tot, hem preferit respectar la seva estructura original amb l'addició d'unes notes destinades a aclarir els problemes que planteja la interpretació del nostre text a la llum del nou ordenament civil.

En les disposicions del Dret indígena de Catalunya, hom dóna diverses normes de les quals es dedueixen altres tants principis generals per a bastir una teoria de la nul·litat dels contractes. Bé que la major part d'aquests principis coincideixen essencialment amb els del Codi civil, també es produeixen casos en què presenten característiques d'originalitat i permeten solucions més directes que no les derivades de l'aplicació del Codi a títol de Dret supletori. I tot això, sense haver de recórrer al concepte de causa;

1. Fragment de la nostra monografia *Principios sistemático-contractuales del Derecho indígena catalán. ¿Es aplicable a Cataluña la doctrina de la causa tal como aparece en el Código civil...?*, les finalitats primordials de la qual consisteixen a demostrar, d'una banda, la inexistència en les legislacions romana, canònica i catalana del concepte causal contingut en el Codi civil, i, d'altra banda l'existència d'un nombre de principis sistemàtics de Dret català que permeten la construcció d'una teoria general i legal de la contractació, completament al marge del concepte de la causa establert en el Cos legal de Dret comú i, per consegüent, la inaplicabilitat d'aquest concepte a Catalunya. Part, aquesta darrera, fonamentada en el propòsit d'obrir camí als qui, amb més capacitat, vulguin carregar-se la noble, bé que delicada, responsabilitat de revalorar i donar nova vitalitat al Dret territorial català, actualment sotmès a una rigorosa i absorbent tendència uniformista.

perquè hem de tenir present que en Dret català la inexistència o la il·licitud de la causa també reporten la nul·litat del contracte, però partint d'un concepte de causa totalment diferent del consagrat per l'article 1.274 del Codi civil.

Si abans ja aconseguírem de demostrar la innecessarietat de recórrer al modern concepte causal com a element *ad substantiam*, per a la perfecció dels contractes, ara podrem veure palesament la mateixa tesi en relació amb la teoria de la nul·litat. En alguns casos tornarà a fer acte de presència el concepte del Codi, bé que no amb la claredat de l'enunciat anteriorment examinat. En la major part dels casos, si cap concepte de causa es pressuposa, no coincidirà amb aquell, però sí que coincidirà amb el de *raó suficient*. A més, el concepte de causa il·lícita, com referit a aquella amplíssima categoria, quedarà refós amb el de conveni il·lícit, tret del cas en què, forçadament, intentem d'enllaçar-lo amb la noció codificada. I, finalment, en cap cas no s'estableix el recurs a la causa del Codi, per la declaració de nul·litat, ni tan sols en aquells casos en què és palesa la uniformitat de nocions.^{1a}

I bé; la deducció d'aquests principis ² necessita el complement de determinar-ne l'eficàcia. Cal, per a completar la labor que hem desenrotllat, saber fins a quin punt pot ésser útil en la pràctica, i, com a problema previ, hem de resoldre allò que es refereix al valor dels principis sistemàtics del Dret

1a. La tesi de la inaplicabilitat a Catalunya del concepte causal contingut en l'article 1274 del Codi civil, si bé era perfectament viable l'any 1957 quan va sortir a llum la nostra monografia (*Estudios de Deusto*, vol. 5.e), no es pot sostindre avui puix que és totalment contrària al nou estat legal. El mateix passa amb la teoria general sobre ineficàcia dels contractes. En aquestes matèries la Compilació guarda silenci i, per tant, es remet al Codi, excepció feta, com és natural, d'aquells principis continguts en la pròpia Compilació i referents als tipus contractuals que ella mateixa especialment regula.

2. Aquests principis, desenrotllats, principalment, amb vista a una teoria de la nul·litat dels contractes, pròpia i específica del Dret català, i sense tenir en compte en absolut el concepte de causa de l'art. 1.274 del Codi civil, són els següents: a) Vici del consentiment; b) Simulació com a vici qualificat o, millor, com a supòsit d'inexistència del mateix consentiment; c) Finalitat immoral amb dos supòsits específics i autònoms: a') frau, i b') usura, afectat, aquest, per la Llei de 23 de juliol de 1908; d) Convenis il·lícits com a categoria comprensiva i amplíssima en la qual hom pot enquadrar qualsevol il·licitud provinent del mòbil, del fi o de l'objecte; e) Actes contra llei; principi refermat per l'article 4 del Codi civil en la seva qualitat d'obligatori per a Catalunya i que clou el cicle de supòsits de nul·litat dels contractes.

Principis que en llur major part produeixen efectes més directes i radicals en virtut del Dret territorial català que no pas els que hom aconseguiria aplicant la regulació establerta en el Codi civil.

positiu català, possibilitat de llur aplicació, determinar si aquesta ha de considerar-se anterior o posterior al Codi civil, etc....

I això, perquè considerem que en cas que tals principis no siguin aplicables a Catalunya sinó per a suplir les deficiències del Codi civil, la seva utilitat pràctica quedarà reduïda a la més mínima expressió. De tota manera, creiem necessari d'advertir que, segons la nostra opinió, tenen aplicació preferent al Cos legal de Dret comú.

La solució, però, no és tan senzilla. En examinar aquesta qüestió hem de parlar d'un altre problema que hi és relacionat i que es refereix a l'aplicabilitat o inaplicabilitat, a Catalunya, de l'article 6 del Codi civil.

I el problema ha estat i, segons sembla, és encara molt discutit en la doctrina.

Pot ésser plantejat en la forma següent: l'article 12 del Codi diu literalment que "las disposiciones de este título — artículos 1 al 16 inclusivamente —, en cuanto determinan los efectos de las leyes y de los estatutos y las reglas generales para su aplicación, son obligatorias en todas las provincias del Reino. También lo serán las disposiciones del título IV, libro I. En lo demás, las provincias y territorios en que subsiste el Derecho foral, lo conservarán por ahora en toda su integridad, sin que sufra alteración su actual régimen jurídico, escrito o consuetudinario, por la publicación de este Código, que regirá tan sólo como derecho supletorio en defecto del que lo sea en cada una de aquéllas por sus leyes especiales".

Per tant, ¿són aplicables totes les seves disposicions, o cal excloure'n les que no compleixin amb el supòsit de què parteix l'article 12?

Gairebé tots els autors de Dret civil comú han considerat que el títol preliminar del Codi regeix a totes les províncies, aforades o no aforades, íntegrament; o sia, sense excloure'n cap dels articles.

Però Borrell i Soler ja féu notar que l'article 12 únicament exigeix l'aplicació de les disposicions del títol preliminar "en cuanto determinan los efectos de las leyes y de los estatutos y las reglas generales para su aplicación",³ i arriba a la conclusió següent: com que l'article 6 es refereix a les fonts del Dret i no als efectes de les lleis ni a les condicions generals per

3. Els autors que sostenen l'opinió contrària entenen que aquesta expressió no és altra cosa que una mera referència a l'epígraf d'aquest títol i que únicament pot ésser interpretat com a referència explicativa, però no, de cap manera, limitativa o especificativa.

a la seva aplicació, l'esmentat article 6 no pot ésser considerat aplicable a Catalunya sinó com a supletori de tercer grau.⁴

Partint de la teoria contrària, la qüestió de l'aplicació preferent dels principis sistemàtics del Dret positiu català quedaria molt simplificada. No ens caldria sinó seguir la dicció del mateix article 6 en el seu paràgraf segon, que diu: "cuando no haya ley exactamente aplicable al punto controvertido, se aplicará la costumbre del lugar y, en su defecto, los principios generales del derecho".

Deixant de banda el costum del lloc que, a Catalunya, no serveix per a suplir deficiències, és a dir, no funciona com a Dret supletori, sinó que integra el propi Dret indígena, ens quedarien com a aplicables els principis generals del Dret.^{4a}

No calen, doncs, més argumentacions. Si l'article 6 és aplicable a Catalunya i el seu contingut ordena d'acudir als principis generals en defecte de llei expressa, el problema únicament consistiria a determinar què ha d'entendre's per principis generals del Dret. Però aquesta qüestió tampoc no ens incumbeix. Donem per vàlida l'opinió general que han de considerar-se compresos en tal expressió, els principis sistemàtics de Dret positiu en primer lloc, i els d'equitat, en ordre successiu. Encara que no fos així, no ens afectaria ni poc ni gaire, ja que la jurisprudència només exigeix com a requisits per a la vàlida deducció en judici d'un principi general, el fet que aquest es fonamenti en la llei o en la doctrina legal.⁵ Com que els principis deduïts descansen en disposicions legals, la conseqüència és lògica.^{5a}

4. Podeu veure en el mateix sentit, BROCA, *Historia del Derecho de Cataluña...*, Barcelona, 1918; i PELLA I FORGAS, *Código civil de Cataluña*, Barcelona, 1916-1920.

4a. Això era vàlid en l'estat legal anterior a la Compilació. Avui el costum general en quant sigui local en el punt en què s'invoqui i el costum local en tot cas, ja no formen part del propi Dret català i, per tant, regeixen sols com a Dret supletori. Però cal fer dues advertències: La primera és que el costum local té un valor preferent al Codi civil, al menys sempre que es tracti d'un costum "*secundum legem*", de formació anterior a la Compilació. És cert que aquesta tesi es contradiu, aparentment, amb la disposició final segona de la Compilació. Però la contradicció és sols aparent, puix que l'article primer del referit Cos legal diu que "*para interpretar los preceptos de esta Compilación se tomará en consideración la tradición jurídica catalana, encarnada en las antiguas leyes, costumbres y doctrina de que aquéllos se derivan*". I la segona advertència és que el costum regirà, no com a Dret supletori, sinó com a Dret principal o propi en aquells casos en que la Compilació es remet a ell, puix que en tals supòsits, el costum queda incorporat a la mateixa Compilació.

5. Sentències de 20 d'abril de 1923 i 3 de desembre de 1928.

5a. Els principis deduïts a què ens referim no tenen avui cap valor, però no hi ha dubte que el tindran els que es puguin deduir de la Compilació.

Per a aquells tractadistes, doncs, que estimen aplicable a Catalunya l'article 6 del Codi civil, la solució ja ha estat donada. Hauran de reconèixer que la resta del Codi no indicada a l'article 12 no pot regir sinó en defecte dels principis generals del Dret positiu català, del Dret canònic i del Dret romà i els seus corresponents principis, i que, per consegüent, a Catalunya no és aplicable, o no hauria d'ésser-ho, la teoria causal de l'article 1.274 i següents.⁶

Per als altres, per a aquells que sostenen la inaplicabilitat a Catalunya del repetit article 6, la solució és idèntica, però exigeix una argumentació més detinguda.

En efecte; si partim de la base que l'article 6, als efectes de la seva aplicació a Catalunya, ha de considerar-se inclòs en el títol II, per exemple, l'única cosa que haurem fet és excloure'n l'aplicació preferent al Dret català propi, exclusió que no sabem fins a quin punt pot tenir utilitat, però que no ens sembla infundada.

Però, així i tot, com reconeix expressament Brocà,^{6a} "por formar parte del Código civil y ser éste aplicable a Cataluña en el concepto de supletorio, lo es la prevención del apartado segundo del artículo 6 del mismo Cuerpo legal". Per tant, en defecte del Dret català i els seus supletoris, regirà la disposició que ens remet als principis generals del Dret.

Ara el problema queda concretat a determinar si, donat que el tan repetit article 6 solament és aplicable com a supletori, la seva remissió als principis generals ha de considerar-se referida únicament als que ho siguin del Codi civil, o també, en primer lloc, als que ho siguin del Dret català.

Si estimem que es refereix solament als que ho siguin del Codi civil, mantindrem una posició que no es desprèn de la redacció de l'esmentat article, i que, a més, és contrària a la que adopta la jurisprudència en admetre com a vàlids tant els que directament es fonamenten en la llei com els que, sense aquest requisit, són reconeguts per aquella.

Per consegüent, haurem de reconèixer que l'expressió del Codi és de

6. Entengui's que el Codi no pot regir sinó després i en defecte de les normes de la Compilació i dels principis sistemàtics deduïts d'ella. Per altra part, les referències al Dret propi català s'han d'entendre fetes a la Compilació i així mateix, s'han d'entendre sense cap valor ni aplicació les al·lusions als Drets supletoris (canònic i romà) i als principis contractuals del Dret català fora dels que es puguessin deduir de la Compilació. Fem aquesta advertència amb caràcter general a fi d'evitar la repetició de notes d'idèntic contingut.

6a. *Op. cit.*, p. 536.

sentit amplíssim, i en limita l'abast, en evitació d'abusos, la jurisprudència de la manera anteriorment indicada. I en atenció a aquesta direcció jurisprudencial haurem d'admetre els principis sistemàtics del Dret català, els del Codi civil i els que es dedueixin de la doctrina legal.

I, així, el problema haurà quedat més reduït encara. Ara ens caldrà examinar si hem d'acudir al Codi i després als principis que se'n dedueixen deixant els de Dret català per a quan no es pugui regular el cas de què es tracti, pels dos mitjans primers, o contràriament, els principis sistemàtics de Dret català són d'aplicació preferent al Codi.

Aquí tenim la clau del problema. Però ens sembla que la solució deu haver d'ésser la mateixa a la qual hem arribat partint de la teoria contrària.

En efecte; l'article 6, tot i considerar-lo com a norma supletòria, ens dóna el mitjà per a suplir les deficiències de la Llei. Ens indica el camí per a quan no hi hagi llei aplicable al cas que la pràctica susciți, i diu que aquest camí és constituït pels "principios generales del derecho"; no diu, en canvi, que cal acudir als principis que es dedueixin del Codi civil.

I bé; davant aquesta expressió legal, la doctrina ha mantingut posicions diverses. Segons uns, els principis generals del Dret han de referir-se a les veritats màximes i universals que es dedueixen de la recta raó o equitat. Segons altres, són constituïts per les regles que es desprenen, per via de generalització, de les normes positives, o, dit d'altra manera, els principis generals del Dret són els principis sistemàtics de Dret positiu. I la doctrina del Tribunal Suprem en exigir la cita de la Llei o sentència en què es fonamenti el principi que hom pretengui d'invocar, sembla que s'inclina a acceptar aquesta darrera solució.

Essent així, és lògic que els principis generals que cal observar siguin els sistemàtics d'un cos orgànic de Dret. En el Dret comú seran els que es dedueixin del Codi civil, i en el Dret foral, els que es derivin del cos de cada legislació particular.

El Dret territorial català és format, com ja hem dit, per normes de Dret indígena, pel Dret canònic i pel Dret romà. Tots tres formen un cos orgànic i unitari. En canvi, el Codi civil, si bé és supletori, forma un sistema a part. Per tant, els principis sistemàtics a què es refereix l'article 6 del Codi en relació amb la jurisprudència han d'ésser els sistemàtics del Dret català com a sistema independent del Codi civil.⁷

7. Avui, com ja hem dit repetidament, els Drets canònic i romà han quedat sense vigor i el Dret català és format solament per la Compilació. I noti's que aquesta reforma

Però és que, a més, i com si això encara fos poc, la mateixa tesi es dedueix d'un altre precepte del Codi.

I aquest precepte és el que conté l'apartat segon de l'article 12, ja que ordena, literalment, que en allò que no hagi de regir-se d'una manera preferent pel Codi civil, "las provincias y territorios en que subsiste Derecho foral, lo conservarán por ahora *en toda su integridad*, sin que sufra alteración su actual régimen jurídico, escrito o consuetudinario, por la publicación de este Código..."

Per tant, si pel fet de considerar l'article 6 com a supletori de tercer grau, sorgissin dubtes quant a la interpretació que li hem donat i la conseqüència que n'hem deduït, estimem que tals dubtes han d'esfumar-se amb la consideració d'aquest altre precepte solament.

Efectivament; ordena de conservar el Dret foral *en tota la seva integritat* i, en conseqüència, hom ha d'estimar vigent no tan sols allò que expressa i explícitament sigui dit en les seves disposicions legals o consuetudinàries, sinó també allò que implícitament es trobi en el seu contingut.

Si no fos així, no seria just parlar de conservar un sistema jurídic *en tota la seva integritat*.

I això, perquè estimem en concordància amb la lògica més elemental el fet de considerar que un sistema jurídic és integrat, no solament per les seves normes explícites, sinó també per les implícites que legítimament puguin deduir-se'n. Tot sistema jurídic té una orientació general, es desenrotlla d'acord amb unes pressuposicions o una forma d'ésser, obeeix unes línies fonamentals; té, en definitiva, un esperit. I aquest esperit forma part integrant de l'ordenament sense possibilitat de desprendre-se'n, i potser no és aventurat de dir que no tan sols en forma part, sinó que encara en constitueix la part més important, ja que serveix per a interpretar la lletra de les seves disposicions, suplir les deficiències, etc.

Si, segons l'article 12, cal respectar el Dret foral *en tota la seva integri-*

no aporta cap obstacle a la nostra tesi sinó que, molt al contrari, la referma. I és que abans s'havia sostingut per algun autor, com DE CASTRO, que els Drets forals no formen un cos orgànic, sinó que estan constituïts per normes fragmentàries. Aquesta opinió ja era abans falsa puix que el Dret català, juntament amb els seus supletoris, regulava tota la vida civil en la nostra terra molt abans de la codificació formant, per tant, un cos legal tancat i orgànic. Avui, la Compilació apareix ordenant en forma sistemàtica i no fragmentària totes les institucions civils, ja sia d'una manera directa per mitjà dels seus preceptes expressos, o sia d'una manera indirecta remetent-se al Codi quan la identitat substancial dels dos ordenaments jurídics, ha fet aconsellable evitar una duplicitat de preceptes innecessària.

tat — i ho repetim perquè la seva expressió és fonamental —, forçosament s'ha de respectar aquest esperit que *integra* i anima el sistema. Lògicament no serà respectat, si no li donem cap bel·ligerància, i menys encara respectat *íntegrament*, si no és reconeguda tota la fecunditat de la seva existència.

Així, doncs, no sols l'explícit, sinó tot: l'explícit i l'implícit, la lletra i l'esperit de la legislació catalana, és d'aplicació preferent al Codi civil, per manament exprés de l'apartat segon del repetit article 12. Hem de fer la salvetat, com és natural, que això solament valdrà en allò que no resultarà afectat del paràgraf primer del mateix article.

Per consegüent, resta dit que l'ordre d'aplicació, en aquest punt, ha d'ésser el següent: 1.^r Dret propi català. 2.ⁿ Els seus principis sistemàtics. 3.^r Drets canònic i romà amb llurs corresponents principis sistemàtics. 4.^t Codi civil. 5.e Principis sistemàtics del Codi civil. I en uns i altres principis hauran de recollir-se els que es fonamentin en la doctrina legal.⁸

8. Suprimits els Drets canònic i romà, l'ordre d'aplicació serà el següent: 1.^{or} Compilació de Catalunya. 2.ⁿ Principis sistemàtics que s'en dedueixen. 3.^{or} Codi civil. 4.^t Principis sistemàtics del Codi civil. La disposició final segona de la Compilació, en preceptuar que en tot el no previst en ella s'acudeixi al Codi civil, no contradiu aquesta tesi. En efecte, l'ordenament civil català és constituït no sols per la lletra de la Compilació, sinó també pel seu esperit com dèiem abans i els principis sistemàtics no són altra cosa que l'expressió material d'aquest esperit. Doncs bé, si la disposició final segona ordena que "*en lo no previsto en la presente Compilación regirán los preceptos del Código civil que no se opongan a ella...*", això vol dir que solament regirà el Codi quan no s'oposi ni a la lletra ni a l'esperit de la Compilació representat pels principis de referència.